

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Русанова І.О.,
к.ю.н, доцент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті надається всебічна характеристика правової природи інституту адвокатури, визначається співвідношення публічно- і приватноправових начал в діяльності цього інституту. Обґрунтовується, що роль держави в забезпеченні функціонування інституту адвокатури полягає в активному створенні умов для реалізації адвокатами своїх професійних прав і обов'язків, основним з яких є захист прав і свобод людини.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, захист прав і свобод людини, гарантії адвокатської діяльності.

Русанова И.А. / К ВОПРОСУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВОВОЙ ПРИРОДЫ ИНСТИТУТА АДВОКАТУРЫ / Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина

В статье представлена всесторонняя характеристика правовой природы института адвокатуры, определено соотношение публично- и частноправовых начал в деятельности этого института. Обосновывается, что роль государства в обеспечении функционирования института адвокатуры состоит в активном создании условий для реализации адвокатами своих профессиональных прав и обязанностей, основным из которых является защита прав и свобод человека.

Ключевые слова: адвокат, адвокатура, защита прав и свобод человека, гарантии адвокатской деятельности.

Rusanova I.A. / THE ESSENCE OF THE LEGAL PROFESSION: SOME ASPECTS OF DETERMINATION / Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine

Bar is an independent nongovernmental professional organization, which in accordance with the law fulfills an important social function — the protection of the rights and legitimate interests of citizens and organizations, and provides them with the necessary legal assistance. This is the core essence of the legal profession. The state's role in regulating the bar activities is that the latter should create appropriate conditions for functioning of the bar. The state should support the lawyers in implementation of their main function, giving them reliable legal protection for realization of their professional rights. Simultaneously, the state officials must refrain from undue interference in the activities of lawyers in any form.

It is stated that guarantees of the bar given by the state can be classified as follows: (1) general guarantees of functioning; (2) guarantees of the confidentiality; (3) a special procedure for bringing lawyers to legal liability; (4) procedural safeguards; (5) specific rules for investigative actions and criminal proceedings in respect of a lawyer; (6) criminal liability for violations relating to restriction of the right to defense, intervention and interference in the activities of lawyers.

According to the Basic Principles on the Role of Lawyers (adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders in 1990), governments shall ensure that lawyers:

- (a) are able to perform all of their professional functions without intimidation, hindrance, harassment or improper interference;
- (b) are able to travel and to consult with their clients freely both within their own country and abroad; and

(c) shall not suffer, or be threatened with, prosecution or administrative, economic or other sanctions for any action taken in accordance with recognized professional duties, standards and ethics.

Where the security of lawyers is threatened as a result of discharging their functions, they shall be adequately safeguarded by the authorities. Lawyers shall enjoy civil and penal immunity for relevant statements made in good faith in written or oral pleadings or in their professional appearances before a court, tribunal or other legal or administrative authority. It is the duty of the competent authorities to ensure lawyers access to appropriate information, files and documents in their possession or control in sufficient time to enable lawyers to provide effective legal assistance to their clients. Such access should be provided at the earliest appropriate time.

Key words: lawyer, protecting of the human rights and freedoms, state guarantees of the bar.

Вступ. Розбудова правової держави є неможливою без створення гарантій для захисту прав людини, без забезпечення механізму функціонування такого важливого демократичного інституту, яким є адвокатура. Взаємовідносини адвокатури і держави мають бути унормовані щодо їх обов'язку стосовно один одного через призму взаємовідносин держави та існуючих елементів громадянського суспільства, через нормативне регулювання створення і діяльності самоврядної, автономної від держави організації адвокатів [1, с. 15]. Роль держави при цьому полягає в активному створенні умов для реалізації адвокатами своїх професійних прав і обов'язків, основним з яких є захист прав і свобод людини.

Постановка завдання. Деякі аспекти правової природи інституту адвокатури в українській правовій системі в різні часи досліджували такі вчені, як Т. Варфоломєєва, С. Гончаренко, А. Бірюкова, О. Синєкий та інші. Однак питання ролі та завдань інституту адвокатури, визначення меж державної регламентації цього інституту набувають нового значення в умовах постійно триваючої судово-правової реформи. Так, у 2012 р. були ухвалені Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і КПК України, які по-новому врегулювали правовий статус адвокатів, організаційно-правові засади їхньої діяльності. Враховуючи викладене, метою нашого дослідження є всебічна

характеристика правової природи інституту адвокатури, визначення співвідношення публічно- і приватноправових начал у діяльності цього інституту.

Результати дослідження. Сутність будь-якого явища визначається, в першу чергу, його назвою. «Адвокатура», як і «адвокат», походить від латинського слова *advocatus*, у свою чергу похідного від *advoco* – «запрошую». Як бачимо, цей корінь не має яскраво вираженого юридичного фарбування. Справа в тому, що в Стародавньому Римі, в міру ускладнення правових норм, громадяни, які не мали спеціальної підготовки, були змушені звертатися по допомогу – запрошувати – для ведення справ у суді осіб, які такою підготовкою володіють. Це і були адвокати.

Відповідно до словника В.І. Даля, адвокат – правознавець, який бере на себе ведення позовів і захист підсудного; приватний заступник по позовах, стряпчий, ходок, ділок [2, с. 14]. В юридичному словнику-довіднику зазначено, що адвокат – це «той, хто надає юридичну допомогу, здійснює правовий захист, проводить справу» [3, с. 15]. Ці визначення вказують на головну відмінність адвоката від «просто» юриста – надання юридичної допомоги в правоохоронних органах, у першу чергу – в суді.

Вважаємо дуже слушною думку Є.В. Васильовського, який ще у 1893 р. писав про сутність адвокатури: «На перших ступенях юридичного розвитку людського суспіль-

ства, коли правові норми є настільки простими і нескладними, що доступні для розуміння всіх і кожного, позивач має можливість вести справи особисто, не звертаючись до сторонньої допомоги. Але з розвитком культури життєві відносини стають усе більш різноманітними та заплутаними, а разом з тим ускладнюються і відповідні юридичні норми. Знання та застосування їх стає складнішим для більшості громадян; позивач, не маючи спеціальної підготовки, вже неспроможний сам вести справи, йому необхідна допомога людини, яка добре ознайомена з нормами матеріального права та формами процесу; виникає потреба в особливій групі осіб, які б спеціально займалися вивченням законів і могли б надавати юридичну підтримку або здійснювати правозаступництво. Саме ці спеціалісти-правознавці одержали назву адвокатів. Отже, адвокатура у власному розумінні слова — правозаступництво, правозахист, тобто, іншими словами, — юридична допомога, що надається тим, хто її потребує, спеціалістами-правознавцями» [4, с. 34-37].

Українське законодавство вперше у ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначила поняття «адвокат» – фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом. Тут надається і визначення «адвокатської діяльності». Це незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [5].

У статті 2 вказаного Закону визначено, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом. Адвокатуру України складають усі адвокати України, які мають право здійснювати адвокатську діяльність.

Звідси випливають такі тези. По-перше, адвокатура – це професійне самоврядне громадське об'єднання. По-друге, завдання адвокатури – надання фізичним і юридичним особам усіх видів юридичної допомоги. По-третє, адвокатура – один із важливих правозахисних інститутів громадянського суспільства, який здійснює державну функцію.

Останнє положення підтверджується і положенням ст. 59 Конституції України: «Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура». Ця стаття розміщена в розділі II Конституції України, яка регламентує захист прав і основоположних свобод людини і громадянина. Цим підкреслюється особливий характер цього правового інституту, діяльність якого спрямована на допомогу державі у виконанні нею певних функцій, визначених Основним законом.

Конституційний Суд України у своєму рішенні у справі за конституційним зверненням громадянина Г.І. Солдатова щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України та низки інших норм роз'яснив, що наведене положення треба розуміти як одну з конституційних гарантій, що надає підозрюваному, обвинуваченому і підсудному можливість реалізувати своє право вільно вибирати захисником у кримінальному судочинстві адвоката, тобто особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю. У такий спосіб держава бере на себе обов'язок забезпечити реальну можливість надання особам кваліфікованого захисту від обвинувачення, якщо цього вимагають інтереси правосуддя [6].

У Конституції України правовий статус адвокатури не визначено, але з окреслених у ній завдань адвокатури можна зробити висновок, що остання є одним з інститутів правової системи держави, який виконує завдання, без здійснення котрих функціонування цієї системи не-

можливе. При цьому адвокатура не належить до жодної з гілок влади, передбачених ст. 6 Конституції, і в певному сенсі має відігравати роль «дружнього посередника» між державою або іншими суб'єктами права в громадському суспільстві.

Адвокатура, хоча й виконує функцію особливої державної ваги – захист прав і законних інтересів громадян, однак не є державною структурою, а є професійним об'єднанням, незалежним від органів влади. Це визначено в ч. 1 ст. 5 Закону: «Адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб». Адвокат – не державний службовець, а людина вільної професії, яка є незалежною від державної влади та громадськості – тільки при такому статусі адвокатури та адвокатів можлива ефективна полеміка з державним обвинуваченням, виявлення помилок слідства та суду.

В Основних положеннях про роль адвокатів, прийнятих VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 року, стверджується, що належне забезпечення прав людини і основних свобод вимагає, щоб усі люди мали адекватну можливість користування юридичною допомогою, здійснюваною професійними юристами. У цьому документі наголошується також на ролі професійних асоціацій адвокатів у захисті своїх членів від переслідувань, необґрунтованих обмежень і посягань, наголошується на обов'язку уряду країни забезпечити адвокатам можливість здійснювати професійні обов'язки без залякування, перешкод, завдання турботи і недоречного втручання [7, с. 265-269]. Про забезпечення незалежності при наданні правової допомоги йдеться і в рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи від 25 жовтня 2000 р. «Про свободу здійснення професії адвоката» [8].

Разом із тим визначення адвокатської професії як «вільної» є деякою мірою умовним, оскільки завдання адвокатури – захищати приватних осіб у правовому спорі з державою, здійснюючи при цьому публічно-правові функції. З одного боку, державні органи повинні сприяти забезпеченню незалежної ролі адвокатів, яка має гарантуватися при розробці та застосуванні законодавства, а з іншого – адвокат, як представник правової системи, відповідає перед нею як за свої приватні та комерційні справи, так і за здійснення функцій, делегованих йому державою. Це положення вперше закріплене в Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: «Держава створює належні умови для діяльності адвокатури та забезпечує дотримання гарантій адвокатської діяльності» (ч. 2 ст. 5). У разі необхідності адвокат, звичайно, має бути готовим піддати сумніву правомірність дій держави, якщо вони суперечать демократичним принципам, але він також зобов'язаний не заважати нормальному перебігу правового процесу. Адвокат повинен бути водночас сумлінним захисником і представником правосуддя та особою, яка забезпечує реалізацію важливого конституційного права – права на правову допомогу.

Право на правову допомогу є системою правових можливостей, що полягає в отриманні допомоги в реалізації прав, законних інтересів та обов'язків, яка може надаватися у формі консультації з юридичних питань, роз'яснення норм права, представництва інтересів у суді та в інших органах публічної влади, складання документів правового характеру та ін. Фундаментальними соціальними благами, які лежать в основі права на правову допомогу, виступають правова інформація та захист прав і законних інтересів особи. Право на правову допомогу забезпечує можливість звернутися до осіб, що мають професійні знання у сфері права, задля отримання належної правової інформації та/або ефективного захисту своїх прав і інтересів [9, с. 184].

Слід зазначити, що термін «правова допомога» не отримує належного роз'яснення на законодавчому рівні, визначається лише коло осіб, які мають право на її надан-

ня (адвокати та інші фахівці в галузі права у випадках, встановлених законом). Аналіз міжнародно-правових актів та законодавства інших країн, які регламентують право на правову допомогу, дозволяє зробити висновок, що обсяг правової допомоги не обмежується представництвом інтересів особи в суді, а може набувати різних форм, як-то: надання консультацій в юридично значущих справах, порад із складання юридичних документів, роз'яснення змісту чинного законодавства тощо. У більшості випадків такі послуги надаються фахівцями в галузі права на платній основі, однак є випадки, в яких держава бере на себе обов'язок забезпечити безоплатну правову допомогу. Такий обов'язок випливає з низки міжнародно-правових актів (ст. 3 Основних положень про роль адвокатів, прийнятих на VIII Конгресі ООН з попередження злочинності 1990 р. [7, с. 265–269]; Рекомендації № R (93) 1 Комітету міністрів Ради Європи «Про ефективний доступ до права і правосуддя малозабезпечених» від 08.01.1993) і встановлений на конституційному рівні. Крім того, в практиці Європейського Суду з прав людини (рішення у справах «Ейрі проти Ірландії» від 09.10.1979, «Аргіко проти Італії» від 30.04.1980; та ін.) [10; 11] надання безоплатної правової допомоги у випадках, коли особа не здатна з огляду на її скрутне матеріальне становище самостійно її забезпечити, є важливою гарантією права особи на доступ до суду.

Вирішення теоретичного питання про співвідношення приватного і публічного елементів у правовому регулюванні інституту адвокатури має конкретні практичні наслідки. Так, інститут адвокатури є правоохоронним за своїм призначенням, тому адвокати, на відміну від інших «вільних» професій (бухгалтерів, нотаріусів тощо), мають бути захищені від будь-якого впливу з боку держави, тому що інакше буде створений небезпечний дисбаланс, який підірве основи незалежності правосуддя. Саме тому держава надає адвокатам спеціальні гарантії правового захисту й зводить до мінімуму втручання в їх роботу.

Основні положення про роль адвокатів, прийняті на VIII Конгресі ООН з попередження злочинності 1990 р., зазначають, що уряди держав мають забезпечити адвокатам: (а) можливість здійснювати їхні професійні обов'язки без залякування, перешкод, завдання турботи й надмірного втручання; (б) можливість вільно пересуватися і консультувати клієнта у своїй країні та за кордоном; (в) виключення можливості піддавати покаранню або погрожувати його застосуванням та можливості обвинувачення, адміністративних, економічних та інших санкцій за дії, здійснювані відповідно до визнаних професійних обов'язків, стандартів та етичних норм. Там, де безпека адвокатів перебуває під загрозою у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, вони мають бути адекватно захищені владою. Адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їхніми справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Суд або адміністративний орган

не повинні відмовляти у праві адвоката, що має допуск до практики, представляти інтереси свого клієнта, якщо він не був дискваліфікований відповідно до національного права і практики його застосування. Адвокат повинен мати кримінальний і цивільний імунітет від переслідувань за заяви, що стосуються справи, зроблені в письмовій або усній формі при сумлінному виконанні свого обов'язку й здійсненні професійних обов'язків у суді, трибуналі або іншому юридичному або адміністративному органі. Обов'язком компетентних влад є забезпечення адвокату можливості своєчасно знайомитися з інформацією, документами і матеріалами справи, а в кримінальному процесі – не пізніше закінчення розслідування – до судового розгляду. Уряди повинні визнавати й додержуватися конфіденційності комунікацій і консультацій між адвокатом і клієнтом у рамках відносин, пов'язаних з виконанням адвокатом своїх професійних обов'язків [7, с. 265–269].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює гарантії адвокатської діяльності (ст. 23). Відповідно до закріпленої норми професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законами. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи у відносинах з адвокатами зобов'язані дотримуватися вимог Конституції України та законів України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, практики Європейського суду з прав людини.

Гарантії діяльності адвоката можна класифікувати таким чином: (1) загальні гарантії діяльності адвоката; (2) гарантії дотримання адвокатської таємниці; (3) особливий порядок притягнення адвокатів до відповідальності; (4) процесуальні гарантії; (5) особливості проведення окремих слідчих дій та заходів забезпечення кримінального провадження стосовно адвоката; (6) встановлення кримінальної відповідальності за порушення, пов'язані з обмеженням права на захист, втручання та перешкоди здійснення діяльності адвоката¹.

Низку гарантій адвокатської діяльності закріплено й іншими законодавчими актами. Наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за неправомірну відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, на адвокатський запит (ст. 212-3).

Кримінальний кодекс України встановлює, що є злочином та забороняється: (1) порушення права на захист, що означає недопущення чи ненадання своєчасно захисника (стаття 374 КК України); (2) вчинення в будь-якій формі перешкод у здійсненні правомірної діяльності захисника чи представника особи з надання правової допомоги;

¹ У статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначені такі гарантії адвокатської діяльності: 1) забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; 2) забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста, особи, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що є адвокатською таємницею. З цих питань зазначені особи не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила цих осіб від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом; 3) проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя; 4) забороняється проведення огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності; 5) адвокату гарантується рівність прав з іншими учасниками провадження, дотримання засад змагальності і свободи в наданні доказів та доведенні їх переконливості; 6) життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебуває під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом; 7) адвокату гарантується право на забезпечення безпеки під час участі у кримінальному судочинстві в порядку, встановленому законом; 8) забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці; 9) забороняється втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом; 10) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом; 11) забороняється втручання у правову позицію адвоката; 12) орган або посадові особи, які затримали адвоката або застосували до нього запобіжний захід, зобов'язані негайно повідомити про це відповідну раду адвокатів регіону; 13) повідомлення про підозру адвоката у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснене виключно Генеральним прокурором України, його заступником, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя; 14) забороняється притягати до кримінальної чи іншої відповідальності адвоката (особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю) або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом; 15) не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката; 16) забороняється ототожнення адвоката з клієнтом; 17) дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється в особливому порядку.

(3) порушення встановлених законом гарантій їхньої діяльності та професійної таємниці (ст. 397 КК України); (4) погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо захисника чи представника особи, а також щодо їхніх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 398 КК України); (5) умисне знищення чи пошкодження майна, що належить захиснику чи представнику особи (ст. 399 КК України); (6) посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК України). За вчинення цих діянь, що є несумісними з дотриманням гарантій адвокатської діяльності, особи несуть встановлену законом відповідальність.

Дуалістичний характер інституту адвокатури відображається і в правових системах інших країн. Нормативними актами США та Англії поняття та суть адвокатури не визначаються. В Англії доктринальне тлумачення суті адвокатури зводиться до того, що вона служить зміцненню режиму «панування права», захисту прав людини. Сутність адвокатури визначається як приватно-практикуюча, комерційна діяльність. Загальне керівництво адвокатурою здійснюється членом Верховного Суду – лордом-канцлером. Законодавство Франції розглядає адвокатуру як ліберальну незалежну професію. У США і Франції будь-якого контролю за діяльністю адвокатів з боку державних органів не існує. Поняття адвокатури ФРН визначається Федеральним положенням про адвокатуру як незалежну організацію в системі правосуддя, діяльність якої не є комерційною. Адвокат, як і суддя, за законодавством ФРН є правоохоронним органом. Це означає, що він у своїй діяльності зв'язаний нормами права і забезпечує дотримання законних інтересів свого клієнта. Адвокат, діючи в інтересах клієнта, не може порушувати закон. Міністерство юстиції ФРН має низку наглядових повноважень щодо діяльності адвокатури.

Аналіз законодавства різних країн дозволяє зробити висновок, що адвокатура у правовій системі здійснює три найбільш важливі функції:

1) захист обвинувачених (підозрюваних) на досудовому розслідуванні, підсудних у суді першої інстанції, засуджених в апеляційній та касаційних інстанціях;

2) надання правової допомоги громадянам та юридичним особам при розгляді справ різних категорій (кримінальних, цивільних, адміністративних, конституційних) у судах або інших державних органах (правоохоронні органи, органи державної влади та місцевого самоврядування);

3) консультативна робота з надання порад, консультацій населенню та юридичним особам із правових питань [12, с. 54].

Висновки. Підсумовуючи викладене, поняття і сутність інституту адвокатури можна сформулювати так: адвокатура — це незалежна самостійна громадська організація професійних юристів, яка у встановленому законом порядку виконує важливу суспільну функцію — захист прав і законних інтересів громадян і організацій, а також надає їм необхідну правову допомогу. Роль держави в унормуванні діяльності адвокатури полягає в тому, що перша повинна створити належні умови для реалізації адвокатурою своєї основної функції, надати адвокатам надійний правовий захист для реалізації їхніх професійних прав. Одночасно держава в особі своїх посадових осіб має утримуватися від неправомірного втручання в діяльність окремих адвокатів у будь-якій формі.

Реальна здійсненність і надійна захищеність прав людини — найвищий критерій гуманістичності, прогресивності, «якісності» адвокатури. Будь-які системи організації та діяльності адвокатури, що існують нині в різних країнах, будь-які пропозиції щодо їх поліпшення, вдосконалення мають оцінюватися саме під кутом зору їх здатності забезпечити права людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірюкова А. М. Адвокатура – інститут правової системи? / А. М. Бірюкова // Адвокат. – 2004. – № 3 (42). – С. 12-15.
2. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль: в 4 т. – Т.1. – М., 1998. – С. 14.
3. Юридичний словник-довідник / за заг. Ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – С. 15.
4. Васильковский Е. В. Организация адвокатуры 1893 г. Ч. 1: Очерк всеобщей истории адвокатуры / Е. В. Васильковский. – М.: Юриспруденция, 1999. – 539 с.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 2509.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі Солдатово Г. І. від 16.11.2000 р., № 13-рп/2000 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 47. – Ст. 2045.
7. Основные положения о роли адвокатов: Приняты 8-м конгрессом ООН по предупреждению преступности в августе 1990 г. в Нью-Йорке // Организация и деятельность адвокатуры в России / Сост. В.М. Ануфриев, С.Н. Гаврилов. – М.: Юриспруденция, 2001. – С. 265-269.
8. О свободе осуществления профессии адвоката: Рекомендация № Rec (2000) 21 Комитета министров Совета Европы от 25 октября 2000 г. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: eshra375.files.wordpress.com/2014/01/rec200021.docx. – Заголовок з екрана.
9. Ісакова В. М. Право на правову допомогу: поняття, особливості, гарантії: дисертація... канд. юрид. наук: 12.00.01 / В. М. Ісакова. – Х.: 2013. – 207 с.
10. Ейрі проти Ірландії: Рішення Євросуду з прав людини від 09.10.1979 р. // Практика Євросуду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 1999. – № 4. – С. 73–90.
11. Артріко проти Італії: Рішення Євросуду з прав людини від 13.05.1980 р. // Европейский Суд по правам человека: Избр. решения: В 2-х т. – Т. 1 / Под ред. В.А. Туманова. – М.: НОРМА, 2000. – 856 с. – С. 318 – 327.
12. Синеокий О. В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: Учебное пособие. – Х.: Право, 2008. – 496 с. – С 54.